



Ізбаш О. О.,
к. ю. н., доцент кафедри
цивільного і трудового права
Національного університету
«Одеська морська академія»
(м. Одеса, Україна)

УДК 347.77

МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПРАВ

Стаття присвячена вивченню головних аспектів міжнародного захисту інтелектуальних прав. Автор розглядає низку міжнародних конвенцій і договорів, а також основні положення співпраці ВОІВ і СОТ у рамках Угоди про торгівельні аспекти прав на інтелектуальну власність. Міжнародні договори утворюють мережу, яка обслуговує всі країни-учасниці, позбавляє їх можливості діяти довільним чином, на свій розсуд. Вони встановлюють єдині норми і стандарти охорони ІВ, відступ від яких карається санкціями. Підписуючи такі договори, держави висловлюють згоду частково відмовитися від власних законодавств в області ІВ і піти шляхом зближення з законодавствами інших країн. Подібні угоди існують щодо практично всіх категорій ІВ.

Ключові слова: інтелектуальна власність, СОТ, конвенція.

Olesia Izbash. International Aspects of Intellectual Property Protection. – Article.

This article is devoted to the study of the major aspects of international protection of intellectual property rights. The author examines a number of international conventions and agreements, as well as the main provisions of cooperation of WIPO and the WTO under the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property. International treaties form a network that entangles all member states undermines their ability to act arbitrarily, at our discretion. They establish common rules and standards for IP protection, deviation from which is punishable by sanctions. By signing these agreements, states will agree to give up part of their own legislation in the field of IP and take the path of convergence with the other countries. Similar arrangements exist in virtually all categories of IP.

Keywords: intellectual property, WTO, convention.

Избаиш О. О. Международные аспекты защиты интеллектуальных прав. – Статья.

Статья посвящена изучению главных аспектов международной защиты интеллектуальных прав. Автор рассматривает ряд международных конвенций и договоров, а также основные положения сотрудничества ВОИВ и СОТ в рамках Соглашения о торговых аспектах прав на интеллектуальную собственность. Международные договоры создают сеть, которая обслуживает все страны-участницы, лишает их возможности действовать произвольным образом, по своему усмотрению. Они устанавливают единые нормы и стандарты охраны ИС, отступление от которых наказывается санкциями. Подписывая такие договоры, государства выражают согласие частично отказаться от собственных законодательств в области ИС и пойти по пути сближения с законодательствами других стран. Подобные соглашения существуют в отношении практически всех категорий ИС.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, ВТО, конвенция.

В умовах стрімкого розвитку науки і техніки інтелектуальна діяльність людини набуває все більшого значення в різних сферах матеріального і духовного виробництва. Всі новітні наукові досягнення та твори мистецтва представляють собою результати творчої праці і є об'єктами інтелектуальної власності (далі – ІВ).

Довгий час правове регулювання відносин, що виникають у зв'язку з використанням інтелектуальних цінностей, вважалося цілком і повністю завданням національних законодавств держав, які тим самим заохочували творчість і сприяли вільній ефективній торгівлі результатами інтелектуальної праці з метою економічного і соціального розвитку. Країни різним чином намагалися врегулювати баланс між правами творців на свої твори і правом суспільства на вільний доступ до цих творів. У результаті виникали численні невідповідності між національними законами про захист прав ІВ. Права, визнані в межах однієї країни, за відсутності спеціальних міжнародних угод, для решти країн не існували. На рівні приватних осіб це часто призводило до використання твору або винаходу без згоди на те автора або винахідника і без виплати йому гонорару, на міждержавному ж рівні – до втрати країнами прав на нові технології. Виявилось, що без чіткої регламентації норм користування інтелектуальними благами неможливо міжнародне співробітництво практично в усіх областях людського знання: в області наукових досліджень, в галузі медицини, нанотехнологій, у військовій області, в області культури тощо.

Стала очевидною необхідність міжнародної охорони ІВ, що забезпечується через встановлення відповідних контактів на міжнародному рівні. У світлі ж прискорення процесів глобалізації, інтенсифікації транскордонних зв'язків і безпрецедентного зростання значення інтелектуальних цінностей міжнародна взаємодія з питань ІВ набула ще більшої актуальності. В дослідженні проводиться аналіз положень Паризької конвенції з охорони промислової власності 1883 р., Бернської конвенції з охорони літературних і художніх творів 1886 р., Римської конвенції з охорони прав виконавців, виробників фонограм і організацій ефірного мовлення 1961 р.

Питання ІВ широко представлені в сучасній вітчизняній і зарубіжній літературі. В основу дослідження лягла інформація, почерпнута з навчальних посібників (Бромберг Г. В., Лебедев С. А., Розов Б. С. «Інтелектуальна власність»). Міжнародній охороні ІВ присвячені окремі розділи в підручниках міжнародного приватного права М. Богуславського, В. Звекова, Г. Дмитрієвої. Однак внаслідок безперервного розвитку досліджуваного феномена ці відомості швидко застарівають і часто не відображають реального стану речей.

Відносно цілісне бачення міжнародного співробітництва в галузі охорони ІВ запропоновано в працях А. Минкова, П. Меггс, А. Сергєєва, А. Pardi. А. Минков дає всебічну характеристику діяльності Всесвітньої організації інтелектуальної власності та договірної основи співробітництва, але упускає з уваги інші спільні ініціативи, в т. ч. двосторонні ініціативи, громадські ініціативи, дуже значимі ініціативи регіонального рівня. П. Меггс та А. Сергєєв розглядають взаємодію в рамках всесвітніх і регіональних організацій, але вони прагнуть, в першу чергу, проаналізувати самі механізми охорони ІВ, а міжнародне співробітництво у цій сфері представляє для них вторинний інтерес. Робота А. Pardi охоплює широкий спектр питань: автор вивчає загальні принципи охорони ІВ, присутні практично у всіх національних законодавствах, походження і еволюцію національних законів, міжнародний вимір права інтелектуальної власності. Намагаючись вмістити все й одночасно, зберегти невеликий обсяг дослідження, він неминуче забуває про ряд важливих деталей.

У цілому, на сучасному етапі створена велика документальна база, існує безліч публікацій з питань міжнародної охорони ІВ. Проте жодна з цих публікацій не охоплює всіх аспектів проблеми.

Мета цієї статті – дати комплексний аналіз стану і перспектив розвитку міжнародного співробітництва з охорони ІВ.

Виходячи з мети дослідження, можна сформулювати його основні завдання: визначити основні форми міжнародної взаємодії у сфері охорони ІВ, проаналізувати договірну базу співробітництва в даній області, виявити тенденції та перспективи розвитку системи міжнародної охорони прав ІВ.

Міжнародна система охорони авторського права є складним механізмом, в основі якого лежать насамперед Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів в її численних редакціях і Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року, що була змінена в 1971 році.

У Берні в 1886 році була підписана універсальна угода, що отримала назву Міжнародної конвенції про захист літературних і художніх творів, яка надавала власнику авторського права можливість не виконувати різних формальностей у країні, де вимагається охорона, за умови, що він виконав такі у себе в країні. До основних положень Конвенції можна віднести і відсильні норми, що усувають колізії шляхом відсилання до законодавства країни, де потрібен захист, або до права країни, де була вироблена перша публікація твору.

Значний інтерес представляє аналіз основного правила застосовності охорони за Конвенцією 1886 р. Відзначимо, що теоретично при вирішенні цієї проблеми можна виходити з двох посилок: територіальної і національної. Перша означає визнання охорони за твором, вперше опублікованим на території держави-члена Конвенції, незалежно від громадянства автора, а друга надає охорону твору, автором якого буде громадянин країни-учасниці, незалежно від місця першої публікації твору [3, с. 3].

Перша конференція з перегляду Бернської конвенції відбулася в Парижі в 1896 р. До кола нововведень паризького тексту слід віднести включення поняття «публікація» і визначення його як «випуску копій».

У процесі розвитку норм конвенційної охорони Бернської Конвенції важливе місце займає Берлінська конференція 1908 р., яка встановлювала такі основні положення:

1. Відмова від усіх формальностей навіть у тому випадку, якщо в країні першої публікації вони існують.

2. Більш точно визначено поняття об'єктів охорони та дещо розширено їх коло за рахунок творів хореографії і пантоміми, кінематографії, архітектури та фотографії. Більш того, новий текст передбачив право композиторів дозволяти адаптування їх творів для виконання апаратами механічного відтворення і публічне виконання даними апаратами. Щоправда, це правило містило застереження про те, що законодавства країн-учасниць можуть встановити спеціальні умови його застосування.

3. Правила, що регламентують право на переклад, були також розширені: це право визнавалося протягом усього терміну охорони без всяких обмежень. При цьому, правила Конвенції 1896 р. скасовувалися, за винятком тих випадків, коли яка-небудь країна побажає зберегти їх.

4. Встановлено термін охорони авторського права в 50 років, що обчислюються з дня смерті автора. При цьому це правило не мало обов'язкового характеру, оскільки допускалися розбіжності у термінах охорони авторського права, що визначаються законом країни, де витребується захист, з умовою, що цей термін не повинен перевищувати той, що встановлений в країні походження твору.

5. Більш чітко визначені поняття літературного та художнього творів і закріплено положення про те, що дані твори повинні підлягати охороні в усіх країнах-учасницях з обов'язковим відображенням цього в національних законодавствах.

6. Були визнані права автора на відтворення і публічне представлення робіт в кінематографі.

Важливо зауважити, що однією з істотних новел було визнання за власником авторського права правомочності на трансляцію твору по радіо. Виключаючи вищесказане, було підвищено рівень охорони авторських прав за Конвенцією у зв'язку з включенням до переліку охоронюваних творів усних літературних творів (лекцій, промов, проповідей і т. п.), хоча державам надавалися права виключати їх з числа об'єктів охорони, а також визначати умови, при яких лекції, проповіді й промови можуть бути використані в пресі.

До числа найбільш важливих нових положень Римського тексту Бернської конвенції слід віднести також визнання т. зв. особистих прав автора, що зберігаються за ним і при уступці майнових прав (видання, публікація, постановка і т. п.). Щоправда, обсяг і умови застосування особистих прав Конвенція не визначала, відсилаючи в

цьому питанні до національних законодавств. Вона винятково обмежила їх часом життя автора.

Серед інших нововведень Римського тексту Конвенції можна відзначити застосування принципу неподільності, цілісності твору при обчисленні строків охорони авторського права для робіт, створених у співавторстві, а також надання правилам Конвенції зворотної сили, що було збережено усіма подальшими текстами.

В Женеві в 1952 р. була прийнята Всесвітня конвенція про авторське право, яка вступила в силу в вересні 1955 р. Обравши своїм основним правилом охорони інтересів власників авторських прав принцип національного режиму, Всесвітня конвенція містить ряд матеріально-правових норм, наявність яких забезпечує необхідний мінімум охорони авторських прав у державах, що приймають участь у Конвенції. До даних норм відносяться закріплення права перекладу і встановлення мінімального терміну охорони (25 років).

Конвенція не вимагає від країн, в національних законодавствах яких є вказівки про формальності як про неодмінну умову охорони авторського права, відмовитися від них. При цьому, що стосується іноземців, то, які б вимоги ні пред'являлися національними законодавствами, вони вважаються виконаними щодо будь-якого охоронюваного твору, що вперше випущено в світ поза територією цієї держави, якщо, починаючи з першого випуску в світ цього твору, всі його екземпляри, випущені з дозволу автора або іншого володаря авторського права, матимуть знак ©, супроводжуваний іменем володаря авторських прав і роком (вказівку дня і місяця необов'язково) першої публікації.

У числі конференцій, що змінили та доповнили Бернську конвенцію – Стокгольмська конференція 1967 р., що займає особливе місце. Разом з питанням про правовий режим використання охоронюваних творів державами, що розвиваються, на Стокгольмській конференції подальшу еволюцію зазнали норми, що визначають наступні поняття та інститути міжнародного авторського права:

1) були вдосконалені «критерії застосовності» Бернської конвенції та уточнено такі поняття, як «країна походження» і «випуск у світ»;

2) розширено обсяг авторських правомочностей шляхом визнання «права автора на відтворення»;

3) впорядкований режим кінематографічних творів;

4) уточнено принцип охорони особистих прав автора;

5) подовжений термін охорони деяких авторських правомочностей.

В еволюції системи міжнародної охорони авторських прав особливе місце займає і такий важливий етап як Паризькі конференції 1971 р. з одночасного перегляду Всесвітньої та Бернської конвенцій.

Представляється доцільним зупинитися виключно на тих питаннях, що мають відношення до міжнародної системи охорони авторських прав в цілому. Слід зазначити, що поряд з виробленням «особливого механізму», що дозволяє країнам, які розвиваються та беруть участь у Конвенції, мати більш вільний доступ до охоронюваних творів (а це було основним завданням конференції), до Всесвітньої конвенції було включено ряд нових правил, які підвищували загальний рівень конвенційної охорони і тим самим зближували його з рівнем, характерним для Бернської конвенції.

До Всесвітньої конвенції була включена нова стаття, яка містить положення щодо охорони основних прав, які забезпечують майнові інтереси автора, включаючи виключне право на відтворення свого твору будь-якими способами, а також його публічне виконання і радіотрансляцію. Ці права поширюються на твір як в його оригінальній формі, так і на всі інші форми, які на ньому ґрунтуються.

На підвищення рівня охорони були спрямовані також спеціальні положення Всесвітньої конвенції, які регламентують право держав-членів допускати винятки з правил щодо охорони основних прав автора. Насамперед, дані винятки не повинні суперечити «духу і букві» Всесвітньої конвенції в редакції 1971 року.

Крім того, на конференції також підкреслювалося, що «дух» Конвенції повинен визначатися і ст. 27 Загальної декларації прав людини ООН, що проголосила права будь-якої особи вільно брати участь у культурному житті суспільства і користуватися охороною своїх особистих і економічних інтересів, що є результатом наукових, літературних і художніх праць [2, с. 28].

Існування двох текстів Всесвітньої конвенції неминуче загострює проблему їх співвідношення і ускладнює отримання відповіді на питання, який же текст застосовується у відносинах між країнами, одна з яких приєдналася до Конвенції в редакції 1952 р., але не зробила цього щодо Конвенції в редакції 1971 р., і країни, що приєдналася до останнього тексту. До речі, ця проблема принципово важлива, бо зачіпає загальний принцип суверенітету держав, що не можуть

бути пов'язані зобов'язаннями міжнародного договору, до якого вони не приєдналися.

Так, держави, які приєдналися до тексту 1952 р., і держави, що приєдналися до тексту 1971 р., регулюють своїх відносини на основі правил тексту 1952 р. При цьому, будь-яка з таких держав-учасників Конвенції 1952 р. може шляхом нотифікації Генеральному директору ЮНЕСКО оголосити про допустимість застосування всіма державами-членами Конвенції в редакції 1971 р. її правил до творів своїх громадян або творів, вперше опублікованих на її території.

Отже, в ході багатостороннього співробітництва була створена велика договірна база з питань ІВ. В рамках міжнародних договорів регламентується охорона промислової власності, авторських і суміжних прав. Ці угоди діють практично по всьому світу, утворюючи єдину систему захисту прав ІВ та суттєво спрощуючи будь-які операції з результатами творчої діяльності. Однак оскільки технології стрімко розвиваються, міжнародне співтовариство постійно стикається з новими тенденціями у сфері ІВ, які вимагають законодавчого оформлення. Практика показала, що держави навчилися досить швидко реагувати на подібні виклики і при виникненні необхідності оперативно розробляти нові міжнародні норми і стандарти. В цьому чимала заслуга міжнародних організацій у галузі охорони ІВ, які спочатку служать форумом для обговорень актуальних проблем, а потім сприяють популяризації прийнятих угод.

Організації у сфері захисту прав ІВ діють на двох рівнях: всесвітньому та регіональному. Основними інститутами, які займаються охороною ІВ у світових масштабах, є Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), Світова організація торгівлі (СОТ) і Організація об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО). Регіональне співробітництво протікає в рамках регіональних інтеграційних об'єднань та спеціалізованих установ. Всесвітні та регіональні організації виконують різні функції: всесвітні відповідають за розробку договорів, на яких тримається вся система міжнародної охорони ІВ; регіональні узгоджують деталі національних законодавств.

Розглянемо діяльність та співпрацю основних міжнародних організацій у галузі інтелектуальної власності.

ВОІВ та СОТ співпрацюють в рамках Угоди ТРІПС (Угода про торговельні аспекти прав на інтелектуальну власність), яке зачіпає такі основні моменти.

По-перше, затверджується «національний режим» і «режим найбільшого сприяння» щодо питань захисту інтелектуальної власності.

Другий, і найбільш цікавий момент, це наявність відсилань до Паризької, Бернської, Римської і Вашингтонської угод (останнє, що стосується питань, пов'язаних із захистом типологій інтегральних мікросхем, формально так і не вступило в силу) з питань надання національного режиму. Зокрема, в ст. 5 говориться, що учасники угод під егідою ВОІВ керуються принципами надання національного режиму, передбаченими в цих угодах. Зокрема, ст. 2 Паризької конвенції передбачає національний режим щодо патентів.

Подібні відсилання зустрічаються не лише в Частині I, але і в інших, що регулюють конкретні об'єкти. Тут деякі вчені задаються питанням, як діяти у випадку, якщо в рамках ВОІВ будуть прийняті поправки до угод, не сумісні з принципами Угоди ТРІПС. Наприклад, значно збільшивши регулюючу роль держави в таких питаннях, як обов'язкове ліцензування, що принципово й ідеологічно відкидається СОТ [5, с. 32].

Цілі і принципи Угоди, як і всього пакета СОТ, можна коротко охарактеризувати як усунення перешкод у здійсненні міжнародної торгівлі. Тут під такою перешкодою розуміються порушення інтелектуальної власності, що мають наслідки в економічній сфері.

Частина II Угоди містить норми і стандарти, що стосуються регулювання питань, пов'язаних з конкретними об'єктами інтелектуальної власності. Наприклад, Розділ «Авторське право», стаття 9 містить положення про те, що «учасники повинні дотримуватися статті 1-21 Бернської угоди 1971 р.». Зазначені статті містять базові поняття та принципи авторського права. Далі в розділі регулюються наступні питання: компіляція даних в комп'ютерних програмах, питання оренди комп'ютерних програм і кінематографічних робіт, захист авторів вистав, радіомовних організацій та виробників фонограм. Терміни на охорону суміжних прав встановлені в 50 років.

Відносно торгових марок уточнюються положення статті 6-bis Паризької конвенції, яка передбачає скасування реєстрації товарного знака, що копіює або імітує загальновідомий, раніше зареєстрований знак. Встановлюється 7 річний термін захисту товарного знака з моменту припинення використання.

Окрема стаття присвячена походженню вин (ст. 23). Країни-учасниці повинні мати засоби запобігання будь-яких вказівок,

що вводять в оману щодо походження товарів. Так само забороняється використання найменувань зі словом «Як...». Наприклад, «Як Шампанське» і т.п. Положення містить винятки (п. 4 ст. 24) для сумлінних виробників товарів, що користуються найменуванням більш 10 років до дати набрання Угодою чинності.

Для промислових зразків термін охорони встановлений протягом 10 років.

Однією з причин, з яких багатьом країнам доводиться коригувати своє законодавство при підписанні пакета СОТ, це положення розділу, що стосується патентів (ст. 27-34). Значно обмежується можливість широкого громадського доступу до запатентованої продукції в деяких галузях виробництва. Зокрема, в деяких країнах скасовані закони, що забороняють патентування в фармацевтичній та сільськогосподарській галузі. Обмежується можливість обов'язкового ліцензування. Термін охорони патенту встановлюється, відповідно до статті 33 Угоди, 20 років з дня реєстрації.

Захист типологій інтегральних мікросхем, або, як їх ще називають, чіпів, заснована на положеннях Вашингтонської угоди з охорони типологій інтегральних мікросхем 1989 р. Основна відмінність полягає в збільшенні терміну захисту з 8 до 10 років.

Угода ТРІПС так само охороняє такий об'єкт як торгові секрети. Цей об'єкт має багато ознак інтелектуальної власності, однак зарахування його до таких може викликати суперечки. Проте, Угода у ст. 39 зобов'язує країни-учасниці забезпечити захист торгових секретів, крім випадків, коли це суперечить чесній комерційній практиці.

Частина III Угоди складається з таких розділів:

– «Загальні положення», що передбачають ефективне правозастосування; «Цивільно-правові та адміністративно-правові процедури та засоби». Тут приписується надавати широкий спектр цивільно-правових засобів захисту; компетентність судів зупинити діяльність порушників прав інтелектуальної власності, запобігаючи проникненню контрафактної продукції на ринок і зниженню її вартості; питання компенсації понесених збитків в адекватному розмірі;

– «тимчасові заходи», так само стосуються юрисдикції судів щодо запобігання незаконної діяльності, пов'язаної з інтелектуальною власністю;

– «прикордонні заходи», пов'язані із запобіганням переміщення контрафактної продукції через кордони;

– «кримінальні заходи», що стосуються кримінальних норм, які передбачають покарання за так зване «піратство» (ст. 61).

Частина IV присвячується набуттю права інтелектуальної власності. Тут передбачається доступність і простота процедури реєстрації, сумісної з цілями Угоди для об'єктів, яким присвячена Частина II.

Отже, міжнародне співробітництво у сфері інтелектуальної власності, в основному, регулюється Угодою ТРІПС та угодами під егідою ВОІВ. Угода ТРІПС узагальнила і об'єднала існуючі документи, взявши за основу принципи регулювання інтелектуальної власності, що містяться в цих документах, та зробивши акцент на економічній складовій даного об'єкта. У цій ситуації в сфері регулювання ВОІВ залишаються розвиток науки, моральний аспект, консультативні функції. ВОІВ, створена і діюча як спеціалізована установа ООН, була покликана регулювати питання інтелектуальної власності в умовах існування двох протилежних політичних систем. У такій ситуації балансування важко забезпечувати імперативність актів, що видаються та стосуються питань, далеких від проблем міжнародної безпеки. В умовах міжнародної економічної інтеграції потрібні певні гарантії в питаннях захисту інтелектуальної власності. На відміну від документів, що утворюють ВОІВ, Угода ТРІПС приписує учасникам забезпечити правозастосування відповідно до передбачених Угодою стандартів.

СОТ ґрунтується на інших принципах, ніж ВОІВ, і в ситуації, що склалася, повинна мати місце певна конкуренція юрисдикції двох міжнародних організацій. Проблема розмежування допоможе визначити Угода про співпрацю ВОІВ та СОТ, підписана у 1995 році, та згідно з якою Міжнародне Бюро ВОІВ має гарантувати надання копій нормативних актів, інструкцій, наявних перекладів, комп'ютерних баз даних Секретаріату СОТ, Раді з ТРІПС, учасникам угоди про створення СОТ і їх підданим, на тих же умовах і в ті ж терміни, як це було б зроблено для членів ВОІВ та їх підданих. У свою чергу, СОТ і Рада з ТРІПС повинні надати аналогічні послуги. Пункт «а» частини 3 статті 2 Угоди між СОТ та ВОІВ має посилання на п. 2 ст. 63 Угоди ТРІПС, який передбачає, що член СОТ звільняється від обов'язку повідомляти Раді з ТРІПС про ті рішення суду, інструкції, заходи, пов'язані з захистом ІВ всередині держави-члена (ці повідомлення необхідні для огляду діяльності в рамках Угоди), якщо ці рішення були передані, в ході консультацій, в реєстр Міжнародного Бюро ВОІВ. Так само в

цьому пункті передбачається, що, коли член СОР повідомляє в Раді з ТРІПС про появу нового документа в реєстрі ВОІВ, Секретаріат має право звернутися до міжнародного бюро ВОІВ про безоплатну передачу копії такого документа.

Стаття 6 Паризької угоди для цілей Угоди ТРІПС делегує ВОІВ вирішення питань, суперечок, передбачених статтею 6 Паризької угоди 1967 року та стосується використання державних емблем.

Юридіко-технічна допомога і співпраця передбачає обмін інформацією, взаємну допомогу і консультації між Секретаріатом СОР і Міжнародним Бюро ВОІВ.

Крім питань, передбачених цією Угодою, співпраця ВОІВ та СОР реалізується в спільних програмах. Зокрема, з 2001 року введена в дію спільна програма допомоги країнам, що розвиваються, з питань інтелектуальної власності [1, с. 24].

Слід зазначити, що в умовах сучасної технологічної революції з'явилися принципово нові можливості відтворення об'єктів, що захищаються правом інтелектуальної власності. Це призводить до істотної диференціації структури системи охорони інтелектуальної власності та ускладнення самих механізмів такої охорони.

Особливого значення набуває охорона нових технологічних об'єктів, до яких належать комп'ютерні програми, біотехнології, інтегральні мікросхеми, репрографія (включаючи аудіо- та відеозаписи), поширення сигналів через нову техніку зв'язку (супутники, кабель), цифрові системи розповсюдження. Частково ці проблеми вже врегульовані договорами ВОІВ та Угодою ТРІПС.

Водночас, виник надзвичайно складний комплекс проблем, пов'язаний з інформаційними потоками, комерційною та іншою діяльністю в мережі Інтернет і необхідністю пристосування структур охорони ІВ до діяльності з використанням новітніх інформаційних технологій. Цей комплекс виходить далеко за межі прийнятих у 1996 р. так званих Інтернет-договорів. Тому у вересні 1999 р. ВОІВ ухвалила так званий «Цифровий порядок денний» – план дій з 10 пунктів, що враховує проблеми охорони ІВ в умовах розвитку мережі Інтернет.

У рамках виконання названого плану у вересні 1999 р., на додаток до вже вжитих заходів із створення глобальної мережі з питань інтелектуальної власності – WIPONET, що об'єднає у єдину систему операції і бази даних національних відомств з питань ІВ, а також електронно-цифрових бібліотек інтелектуальної власності, розпочато

створення системи «Зібрання законів для електронного доступу» – CLEA. У грудні 1999 р. була впроваджена програма дистанційного навчання Академії ВОІВ, що базується на Інтернет і передбачає 9-модульний курс з питань інтелектуальної власності. ВОІВ також розпочала реалізацію амбіційного проекту «Інформаційний менеджмент для Договору про патентну кооперацію» – ІМПАСТ з метою комп'ютеризації в рамках ВОІВ операцій, пов'язаних з цим договором. Завершено розвиток служби розв'язання спорів онлайн, що дозволить зменшити витрати часу та коштів на ці процедури.

З іншого боку, ВОІВ останнім часом вживаються заходи, спрямовані на вирішення пов'язаних з Інтернет-технологіями проблем, а саме:

- визнання захисту торгових знаків (ідентифікаційних знаків) у системі Інтернет;
- підготовка міжнародного договору про аудіовізуальні виконання, на які не поширюється охорона згідно з Договором ВОІВ з виконань і фонограм 1996 р.;
- впровадження додаткових заходів охорони баз даних;
- врегулювання прав організацій мовлення, що не врегульовані достатньою мірою ні Римською конвенцією 1961 р., ні Договором з виконань і фонограм 1996 р.;
- врегулювання питань ІВ, пов'язаних з електронною комерцією, включаючи проблеми торгових ідентифікаторів, назв Інтернет-доменів, недобросовісного використання відомих торгових знаків у якості назви домена. Прийнято Єдинообразну політику розв'язання спорів у сфері назв Інтернет-доменів, спрямовану на обмеження зловживань стосовно товарних знаків у мережі Інтернет. У 2000 р. ініційовано поширення цього процесу на власні імена, назви неурядових організацій, географічні позначення, фірмові найменування, назви фармацевтичних препаратів (це т. зв. «другий процес ВОІВ у галузі назв Інтернет-доменів») [4, с. 309].

Однак, як показує практика, деякі заходи захисту й охорони ІВ у сучасних умовах можуть призвести до порушення права кожної людини на вільний доступ до інформації. Це стосується насамперед існування ІВ в мережі Інтернет, який стрімко розвився та зайняв велике місце у повсякденному житті кожного з нас. Виходячи з аналізу сучасних тенденцій вирішення проблеми встановлення балансу між інтересами правовласників і користувачів Інтернету на міжнарод-

ному рівні, чітко простежується вектор у бік посилення режиму інтелектуальної власності, що може мати негативний вплив на свободу інформації в Інтернет. У цьому зв'язку представляється доцільним прийняття на міжнародному рівні політичних документів, які могли б повернути рівновагу, що похитнулася.

Безсумнівно, вагомий внесок у цьому напрямку могла б здійснити ЮНЕСКО, розробивши універсальний міжнародний договір, який зміцнює такі цінності як доступ до інформації/знань, забезпечення і захист інтелектуальної власності в публічному домені.

Повсюдне визнання необхідності охорони ІВ – важлива передумова розвитку міжнародного співробітництва в розглянутій сфері. Завдяки тому, що всі визнають захист прав ІВ життєво важливим, стало можливим створення міжнародних систем охорони різних об'єктів ІВ. Так, Договір про патентну кооперацію передбачає подачу міжнародних заявок, що дозволяють отримувати патентну охорону відразу в декількох державах. Мадридська угода 1891 р. вводить міжнародну реєстрацію товарних знаків, а Гаазька угода 1925 р. – міжнародне депонування промислових зразків. Слід зазначити, що неможливо забезпечити ефективний захист прав ІВ на міжнародному рівні при тому різноманітті підходів, яке практикується різними країнами. Отже, виникає потреба в гармонізації національних законодавств щодо спірних питань. В даний час ми спостерігаємо якраз цю тенденцію – гармонізацію і навіть уніфікацію національних законів у сфері ІВ.

Міжнародні договори утворюють мережу, яка обплутує всі країни-учасниці, позбавляє їх можливості діяти довільним чином, на свій розсуд. Вони встановлюють єдині норми і стандарти охорони ІВ, відступ від яких карається санкціями. Підписуючи такі договори, держави висловлюють згоду частково відмовитися від власних законодавств у сфері ІВ і піти шляхом зближення з законодавствами інших країн. Подібні угоди існують щодо практично всіх категорій ІВ. Першими з них були Паризька і Бернська конвенції. Однак вони містили лише загальні положення, залишаючи національним державам більшу частину свободи у визначенні режиму, застосовуваного до об'єктів ІВ. Тому за ними послідували більш спеціалізовані угоди. Договір про патентне право встановив єдині вимоги до охорони винаходів, Договір про закони щодо товарних знаків гармонізував процедури реєстрації товарних знаків в різних країнах. Держави користуються єдиною патентною класифікацією, єдиними

класифікаціями товарних знаків і промислових зразків. В рамках Римської конвенції уніфіковані правові норми охорони суміжних прав. Договір ВОІВ з авторського права визначає єдиний режим, застосовуваний до комп'ютерних програм і баз даних. Договір про виконання і фонограми регламентує охорону прав виконавців і виробників фонограм в світових масштабах. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності містить єдиний мінімальний стандарт правозастосування у сфері ІВ.

Таким чином, на сучасному етапі чітко визначились основні тенденції розвитку міжнародного регулювання прав інтелектуальної власності. По-перше, ці права визнаються майже повсюдно, хоча і в різному обсязі. По-друге, завдяки переговорам на вищому рівні і діям міжнародних організацій, спостерігається гармонізація і навіть уніфікація національних законодавств. По-третє, наголошується універсальна охорона ІВ, застосування єдиного підходу при її наданні своїм громадянам та іноземцям, вирівнювання обсягу прав і можливостей їх захисту в суді для всіх зацікавлених осіб. Як наслідок, охорона ІВ поступово втрачає традиційно територіальний характер.

Система міжнародної охорони прав ІВ здається відносно стабільною, але насправді ця структура схильна до постійних потрясінь. Нові проблеми і виклики змушують учасників міжнародного співробітництва з питань ІВ безперервно переглядати договірну базу своїх стосунків. Це дозволяє їм адаптувати національні законодавства до мінливих реалій і одночасно продовжувати їх гармонізацію. Тенденція до модернізації міжнародних норм і стандартів, до приведення цих норм у відповідність до вимог часу доповнює картину, сформовану в галузі міжнародного регулювання прав ІВ.

Очікується, що надалі ці тенденції зберуться і ще більше посиляться. Міжнародне співробітництво у сфері охорони ІВ буде сприяти їх розвитку. Однак воно саме відчуває на собі вплив ряду позитивних і негативних факторів, співвідношення яких і визначає плідність спільних зусиль, що робляться на міжнародному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бромберг Г. В., Лебедев С. А., Розов Б. С. Интеллектуальная собственность. Вводный курс: учеб. пособ. – М.: МАКС Пресс, 2002. С. 24.
2. Всеобщая декларация прав человека 1948 г. // Права человека. Сборник международных документов. – М.: Издательство Московского Университета, 1986. С. 28.

3. Бернская конвенция по охране литературных и художественных произведений // Бюллетень международных договоров. 2003. № 9. С. 3.
4. Международное частное право. Учебник / Под ред. Г. К. Дмитриевой. – М.: «Проспект», 2000. С. 309.
5. Мишель М. Вальтер. Связь и сопоставление Римской конвенции, Договора ВОИС по исполнениям и фонограммам (ДВИФ) и Соглашения по аспектам прав интеллектуальной собственности, связанным с торговлей (Соглашения ТРИПС); развитие и возможное совершенствование охраны смежных прав, признаваемых Римской конвенцией // Международное публичное и частное право. 2003. № 5. С. 32.

